

«Türme maşyny marşrut gatnawyny edýär, žurnalistler gijä galmasyn...»

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

"Türme maşyny marşrut gatnawyny edýär, žurnalistler gijä galmasyn..." «TÜRME MAŞYNY MARŞRUT GATNAWYNY EDÝÄR, ŽURNALISTLER GIJÄ GALMASYN...»



Häzirbegjan häkimiýeti bu işlere – ýagny, žurnalist, ýazyjy-şahyr, kommentator, alym, aktiwist tutha-tutluklaryna näme sebäpden başga edaralaryny-da goşýar, muňa düşünmek mümkin däl.

Ýagny, polisiýanyň tussag astyna alan žurnalistleriniň prokuratura, ol ýerdenem suda äkidilmegine nähili düşünmeli? Hiç bir ikerjiňlenmä mümkinçilik bermän «Pylankesi polisiýa tussag edipdir, on minutdan soňam ýene polisiýa tarapyndan

sekiz ýyl azatlykdan mahrum edilipdir» diýen ýaly beýanat berilse, munuň nähili aklamasy bolup biler?

Eýsem-de bolsa bu adamlaryň garşysyna hem polisiýada, hem prokuraturada, bulam az bolýan ýaly sudda görkezme bermek üçin hakynatutma şaýatlary taýýarlamaly, hakykata asla gabat gelmeýän birtopar toslamalary tapmaly, ýalançy şaýatlar diňe bulary däl, prokuraturanyň garalawjylaryny we sudýalary-da kyn ýagdaýda goýmaly we ş.m. näme sebäpden iň çalt, iň çykdaýysyz we kelleagyrysyz «Polisiýa ele saldy we şunça jeza berdi» formulasy» kanunlaşdyrylman, bikanun ýagdaýda amala aşyrylýar?

2011-nji ýylyň noýabrynda «TRT’ spikeri «Odatv» derňew işiniň 134 sahypalyk aýyplawnamasyny okamaga başlandan kän wagt geçmänkä professor Ýalçyn Küçük «Hanyň, şeýle bir gulaga ýakymly okaýaň welin, özümi eýýämden günäli duýup başladym» diýip, gep sokupdy.

Aýyplawnama okalyp bolnandan soň, ol oturan ýerinden turup, «Bu aýyplamany Türkiýe Respublikasynyň haýsydyr bir prokurory däl-de, polisiýanyň ýaňy işe başlan öwrenje işgäri ýazypdyr. Haýyş edýärim, meniň öňüme döwlet prokurorynyň ýazan aýyplawnamasy bilen geliň» diýipdi. Hawa, men şumat FETÖ polisiýasynyň, prokurorlarynyň, sudýalarynyň gurnan sudunda görenlerimiň bary-ýogy birnäçe sekuntlyk pursatyny ýatladym...

2023-nji ýylyň iýulyndan bäri alymlaryň, žurnalistleriň, ýazyjylaryň, kommentatorlaryň, aktiwistleriň tussag edilmeleri barada ýazan makalalarymyň sany ýadymdan çykyp ugrady.

Iň bolmanda şu makalamy ýene biriniň tussag edilendigi barada habar gelmänkä tamamlayyn diýip durkam, syýasaty öwreniji Azer Kasymlynyň tussag edilendigi hakdaky habary eşitdim.

Haýyş edýärim, ýalňys düşünäýmäň birden, polisiýanyň «tussag astyna almagy» bilen tussag edilme işiniň arasynda 98% göterim diýen ýaly sazlaşyk bar.

Azer Kasymly eýýäm iki hepde mundan öň daşary ýurda çykmak üçin howa menziline baran günü yzyna gaýtarylanda «Prokuraturada özüne daşary ýurda çykma gadagançylygynyň goýlandygyny» bilipdir we türmä girmek üçin paty-putysyny taýýarlapdy.

Partiýasyna agza deputatlara syýasat bilen meşgullanma gadagançylygy goýlanda ýa-da gualan partiýasy ýatyrylanda merhum Nejmetdin Erbakan «Maşyn durman işleýär» diýerdi.

Merhumyň aýdýan «maşyny» Häzirbegjanyň tutha-tutluk maşynynyň

tizligine ýetmegi aklyna-oýuna hem getirip bilmezdi...

Eli maýyp bolandygy zerarly kompýuter klawiaturalaryny aýagynyň barmaklary bilen işläp döwen we häkimiýeti şeýdip tankyt edendigi üçin bir ýyl bäri türmede oturan Famil Halilow boşadylan badyna dygysyz işleýän maşyn bu gezek hukuk goragçysy Ryfat Saparowy gözenegiň aňyrsyna dykdy.

Hawa, hakykatdanam bu tutha-tutluk maşynynyň dişlerini boş goýmajak bolýalar öýdýän, ýogsam bolmasa dessine togtardy we häkimiýetiň jeza beriş mehanizminiň çarhy durardy.

Bir ýurduň gelip ýeten derejesine seretseňizläň, Hudaýyň hatyrasyna: Ryfat Saparowyň tussag edilmeginiň ertesi günü gazetleriň birinde «Ryfat Saparowyň kakasy Eldaryň sesidigi aýdylýan we ýaşajyk gyz garyndaşyna azgynçylykly jynsy gatnaşyga girmegi teklipe edýän biriniň ses ýazgysynyň» bardygyny aýdylýar.

Indem gowja üns beriň, haýyş: Öňki saglygy goraýyş ministrleriniň biri şol gazetiň baş redaktoryna «neandertal» diýipdi. Yzyndan şol ministri «döwlet agdarylyşygyna synanyşmakda» aýyplap 14 ýyl azatlykdan mahrum etdiler. Türmeden çykanda gapynyň agzynda ABŞ-na minnetdarlyk bildiren öňki ministr biraz wagt geçenden soň Aliýewiň häkimiýetini goldaýandygyny mälim etdi (ýagny 14 ýyllap türmede ýatyrylmagyny kanuny hasaplaýandygyny hut özi boýun aldy). «Neandertal» diýlen redaktor bolsa ol ministrden has öň häkimiýetiň gullugyna giripdi.

Manzaranyň gözelligine seretseňizläň: Biri başgasyna «neandertal» diýýär, beýlekisi saglyk ministri bolup işlände «döwlet agdarylyşygyna synanyşmakda» aýyplanyp 14 ýyl gözenegiň aňyrsynda saklanýar, indem ikisi-de häkimiýetiň boýunturygy astyndaka «neandertal» lakamly redaktor bir wideoýazgyny «Ryfat Saparowyň kakasyna degişli bolup biljekdigini» öňe sürüp, ilini içine ýaýradýar.

Şular ýaly şertlerde ar-namysly, mertebeli žurnalistler, ýazyjy-şahyrlar, alymlar, kommentatorlar, aktiwistler tussag edilmän, 14 ýyl türmede oturan öňki ministr ýa-da şol öňki ministriň «neandertal» lakamyny dakan redaktory tussag ediler öýdýäňizmi?

Ine, şeýle «ahwal we şerigat içinde» žurnalistleriň täze topary Berlinden ýaýlyma goýberilýän «Meydan TV»-niň Bakudaky şahamçasynyň işgärleriniň polisiýa tarapyndan saklanyp tussag edilmegi asla geň galdyrmady.

Ol işgärleriň içinde professional žurnalistlik işi bilen birlikde ahlak we magnawy taraplary bilenem hemmelere görüm-görelde bolup biljek jana-jan dostum Natyk Jewatlynyň-da bolmagynyň ýeke-täk düşündirişi bar:

Häzirki häkimiýet galamyny sylaýan hiç bir mertebeli žurnalisti we ýazyjyny daşarda goýmajagyna ant içipdir.

Ryfar Saparowyň tussag edilmegine ABŞ bileb birlikde Günbatar ýurtlarynyň nägileligi güýçli boldy welin, polisiýa işgärleri ol nägilelige «Meydan TV»-niň Baku şahamçasynyň işgärlerini türme maşynyna mündürüp jogap berdi.

Nägilelikler durmansoň, polisiýa bu gezek syýasatşynas we kommentator Azer Kasymlyny tussag etdi.

Tutha-tutluklar zynjyrynyň durmagy däl-de, galamynyň abraýyny goraýan we wyždanynyň sesini diňleýän iň soňky žurnalisti, ýazyjy-şahyry, alymy, kommentatory, aktiwisti türme diwarlarynyň arasyna doldurýança dowam etjekdiginiň ähtimallygy güýçli.

Prezident Ylham Alyýewiň 2008-nji ýylyň dekabrynda ABŞ-nyň Kongresiniň garamgyndaky RFE/RL radiosynyň Häzirbegjandaky tolkunlaryny kesdirip, garaşsyz mediýany gün geçdigisaýy gysmagy bilen badalga berlen müddetiň ilkinji 15 ýylynda Günbatar ýurtlary žurnalistleriň tussag edilmegine köplenç ýagdaýda sesini çykarman gelenem bolsa, edil häzirki tapgyrda Baku bilen gatnaşyklar çakdanaşa dartgynlylaşdy.

Geçen ýanwar aýynda Ýewropa Geňeşiniň Parlamentar Mejlisinde Häzirbegjan delegasiýasynyň agzalygy bir ýyla çenli doňduryldy. Baku polisiýasy muňa žurnalistleriň, kommentatorlaryň, aktiwistleriň täze toparlaryny türmä salmak bilen jogap beren bolsa, 11-24-nji noýabr aralygydna Bakuda geçirilen «COP-29» BMG-nyň Klimat üýtgeşmeleriniň meselelerine bagyşlap geçiren forumyna günbatarly liderleriň ýany bilen Russiýanyň, Hytaýyň, Hindistanyň prezidentleriniňem gelmezligi häkimiýetiň gahar-gazabyny ýetjek derejesine ýetirdi.

Hemmeler BMG-nyň forumynyň tamamlanmagyndan soňky täze çemeleşmelerden aladalanyp durka, žurnalistleriň, ýazyjy-şahyrlaryň, kommentatorlaryň tutha-tutluklar tapgyryna yzly-yzyna täze tolkunlar goşuldy.

Ikitaraplaýyn «Ya Herro, ýa Merro!» haýbaty görnüşinde baha berip boljak bu ýagdaýda häzirbegjan polisiýasynyň öz raýatlary bolan erkin pikirli žurnalistleri, syýasat kommentatorlaryny we aktiwistleri öňem edişi ýaly «öýünde 2-3

müň euro tapyldy», «gorkuzmak we haýbat atmak arkaly pul talap etme», «kezzapçylyk» we ş.m. toslama aýyplamalar bilen tussag etmegi Günbataryň barha artýan basyşlaryna sanksiýa haýbatlaryna berilýän jogapmy?

Eger jogap bolsa, onda Günbatary şeýle basyşlaryndan, häzirbegjan polisiýasyny-da öz ýurdunyň žurnalistlerini, alymlaryny, syýasy aktiwistlerini türmä salmak arkaly berýän jogaplaryndan nähili şertlerde el çekdirip bolar?

Işledilen bu mehanizm hakykatdanam geň galdyrmaýarmy: Sen mebiň agzalyk edýän guramamdaky işlerimi doňdurýarsyň, men öz raýatlarymy tussag etmek arkaly jogap berýärim. Yzyndan sen sanksiýa sanawynyň gürrüňini edýäň, men ýene öz raýatlarymy tussag edip jogap berýärim. Yzyndan sen halkara forumy boýkot edýäň, men ýene raýatlarymy gözenegiň aňyrsyna dykyp jogap berýärim. Walla, teleseriallarda hem beýle yzygiderli sýužet we kompozisiýa bolýan däldir. Nätdilaraý muny...

Iş žurnalistler, ýazyjy-şahyrlar, alymlar, syýasy aktiwistler bilen bitýän bolsa, bireýýäm şükür namazyny okardylar.

Häzirbegjanyň soňky otuz ýylyň tegelek baş nesline eýe we geljegine umyt baglanýan ýaşlarymyz kellesini azajyk galdyryp, hak-hukuklary we azatlyk talap etse, akyl-huşa sygmajak garalamalar töhmetler, toslama aýyplamalar bilen türmä atyldy. Gözüňiziň öňüne getirip görseňizläň: Garward we Massaçusets uniwersitetiniň uçurymy, nebit we ýaşyl energiýa ulgamynda möhüm ähmiýetli taslamalary işläp düzen Ramin Isaýew işleýän we milliardlarça dollar girdeji gazandyrandygyny aýdýan kompaniýasyndan eden işiniň hakyny soraýar welin, hiç hili esasy bolmadyk gülkünç aýyplamalar bilen günäkärlenip türmä atylýar, bankdaky hasaplary petiklenýär.

Ramin Isaýewiň başdan geçirenleri türk habar beriş serişdelerindw agzaldy welin, ýalyk suduň geçirilmegi makul bilinse-de, gelen habarlar Ramin Isaýewiň atylan ähli töhmetleri anyk resminamalar bilen ýalana çykarandygyny görkezdi.

Görýäňizmi bolýan zatlary: Ramin Isaýewe atylan töhmetleriň barsynyň maliýe bilen baglanyşyklydygyna garamazdan, gamana döwlet syrlary bilen baglanyşykly ýaly ýapyk sud edilýär.

Munuň esasy sebäbi, 2002-nji ýylda Geýdar Alyýewiň ýokary wezipä Ramin Isaýewiniň üstüne atylmaga synanyşylan etmişlerden prezident Ylham Alyýewiň habarly bolmazlygyny gazanmak.

Ýaşyl energiýa boýunça hünärmen Ramin Isaýew prokuror 12 ýyl 6 aý azatlyk mahrum etmek jezasynyň berilmegini sorady.

Häzirebegjandaky bular ýaly sud prosesleriniň netijesi-de belli: Sudýa talap edilen jezada 6 aýlyk ýa-da bir ýyllýk eglişige gidenden soň Ramin Isaýew türmä ýollanmaly, yzyndan Ýewropanyň Adam hukuklary boýunça sudy (ÝAHBS) prosese girişmeli. Baş ýyl çemesi wagt geçenden soň ÝAHBS Häzirebegjany jezalandyrmaly, Häzirebegjan bu jezany piňine-de almaly däl we Isaýew 10 ýyl çemesi wagtdan soň boşadylmaly... Ýagny häkimiýetiň Günbatar bilen söwdalaşygynda adyň sanawa girmedik bolsa, «ýandy gülüm keten halwa...»

Birem prezidentiň ýylda iki gezek gol çekýän amnistiýa sanawy bar. Häzirlinçe ol ýerlere girmän, türmäniň marşrutkasyna žurnalistleriň gyssagly mündürilmegini ýola goýalyň.

Hany, onda, saç sryşlyklar mübärek bol-a!..

Maýis ALIZADE.

Duşenbe, 09.12.2024 ý. Publisistika